מדרש · אגדה

הערות בובר על מדרש משלי

רבי שלמה בובר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הערות בובר על מדרש משלי

רבי שלמה בובר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הערות-בובר-על-מדרש-משלי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק ד 4
פסוק ח 4
פרק ו 4
פסוק ד 4
פרק ח 4
פסוק ד 4
פסוק ו 5
פרק יז 6
פסוק א 6
פרק יט 6
פסוק ב 6
פרק כב 6
פסוק ה 6
פסוק ו 6
פסוק ח 7
פרק כג 7
פסוק ג 7
פרק ל 7
פסוק ח 7
פרק לא 7
פסוק ב 7
פסוק ה 7

פרק א

פסוק ד

כד"א מבן עשרים שנה ומעלה יבוא לעבוד עבודה - אין זה לשון הכתוב, ובקרא כתיב (במדבר ד מז): "מבן שלושים שנה ומעלה ועד בן חמישים שנה כל הבא לעבוד עבודת עבודה", ואולי יש לתקן וכצ"ל: "אלא עד עשרים שנה אין מחשבין לו עוונותיו, כמד"א (דברי הימים א כג כד): "לעבודת בית ה' מבן עשרים שנה ומעלה", מה עבודה מבן עשרים שנה כך לעבירה, משעה שהוא מתחשב לעבודה מתחשב לעבירה", והשאר מיותר. או צ"ל: "כד"א (במדבר ד מז): "מבן שלושים שנה... לעבוד עבודת עבודה"", והוא ראיה לדברי רבי עקיבא שאמר עד שלושים שנה

פסוק ח

שאמר חטאים תרדף רעה - כך הוא גם בכתב יד רומי ופארמא, ובנדפס גם בדפוס תוגרמא ובילקוט, ואולי צריך להיות (תהלים כו ט): "אל תאסוף עם חטאים נפשי", וראיתי ב"אות אמת" שכתב, וזה לשונו: 'צריך עיון, שפסוק זה הוא בספר משלי, וצריך לבקש פסוק מפסוקי תהלים כו', עד כאן לשונו.

פרק ו

פסוק ד

וכל האומר דבר שלא מפי אומרו - רוצה לומר, שאומר הדברים מעצמו ולא בשם האומרו, ובנדפס, גם בדפוס תוגרמה, "וכל האומר דבר מפי שלא אמרו", הוא בטעות, והכוונה שתולה דבריו באחרים.

פרק ח

פסוק ד

תמן תנינן שבעה דברים נבראו קודם בריאתו של עולם. פסחים נד ב, נדרים לט ב, ועיין פרקי דרבי אליעזר ג ותנא דבי אליהו רבה לא ובמדרש תהלים צג אות ג, ותנחומא נשא אות י"ט, ספרי עקב פיסקא ל"ז, מכילתא בשלח סוף פרק ט, בראשית רבה א ד, ויש שינויים.

ארץ שבני אדם רצין בה. באדר"נ שם נוסחא ב' פמ"ג: "ארץ - על שם רצתה. משל למה הדבר דומה - למלך שקרא לפמליא שלו ורץ אחד ועמד לפניו ועשאו המלך שלטון; כך, קרא הקב"ה לכל באי העולם, ורצתה ארץ ועמדה לפניו". והרד"ק בשורשים הביא

וז"ל (שרשים אות האלף): "ארץ -יש אומרים כי שורש ארץ - רץ, והאל"ף נוספת, ולפי שהגלגל רץ עליה וסובב אותה תמיד נקראת כן"
אדמה שממנה נברא אדם הראשון. באדר"נ שם: "אדמה - שממנה נוצר אדם הראשון, שנאמר (בראשית ב ז): "וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה"".
חרבה שמחריבין אותה המים. באדר"נ שם: "חרבה - שהחריבו מימיה את מי המבול".
יבשה בשעה שקיבלה דמיו של הבל. באדר"נ שם: "יבשה - שהובישו מימיה את מי המבול".
ארקא שברחה לפני הקב"ה בשעה שרצה ליתן את ישראל התורה על הר סיני. זה ליתא באדר"נ, רק כתיב בשם: "ארקא מניין - שנאמר (ירמיהו י יא): "כדנה תאמרון להום אלהיא די שמיא וארקא לא עבדו"", ודורש ארק כמו ערק, כי רוב בריחה מתורגם ערק, כמו "אשר נס" - "די ערק".
תבל שהיא מתבלת בפירותיה. עיין אדר"נ שם: "תבל - שהיא מתובלת בדברי תורה, אבל ארץ ישראל אינה חסרה כלום, שנאמר (דברים ח':ט'): "לא תחסר כל בה"", והגירסה משובשת, עיין מה שהעיר שם הרב החכם הגדול הרב זלמן שעכטער בסימן יג.
חלד שבני אדם חלודים בה. הכוונה על-פי מאמרם שוחר טוב מזמור יז: "ממתים מחלד - אלו שהעלו גופן חלודה, כגון רשב"י ובנו, שהיה טמון י"ג שנה עד שהעלה גופן חלודה", ודרש חלד מלשון חלודה, ועיין פסיקתא בשלח (פ"ח ע"ב): "עד שהעלה גופן חלודות חלודות", וגם אבן עזרא על איוב יא יז פירש חלד בשם ר"מ הוא כמו חלודה בלשון רז"ל, ע' שם.
ראשית שהיא ראשית לכל מעשה בראשית. באדר"נ שם: "ראשית מנין - שנאמר (בראשית א א): "בראשית ברא אלהים"".
גיא שעשויה גבעות. באדר"נ שם: "גיא מנין - שנאמר (איוב ל ה): "מן גו יגורשו"".
שדה שעשויה שדות. באדר"נ: "שדה מניין - שנאמר (בראשית כז כז): "כריח שדה אשר בירכו ה"".

פסוק ו

אל תקרי משנאי אלא משניאי - זה ליתא בכתב יד רומי ובנדפס, וגם ליתא בדפוס תוגרמה, וזה הוסיף המעתיק מגמרא שבת קיד א, ואין לו עניין כלל לכאן, עיין בגמרא שם ובפירוש רש"י

פרק יז

פסוק א

וכך הוא בכתב יד רומי, גם בנדפס, ובדפוס תוגרמה; ואין זה לשון הכתוב. ואולי צריך להיות: (עמוס ט טו): "ונטעתים על אדמתם, ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם", או (ירמיהו טז טו): "והשיבותים אל אדמתם אשר נתתי לאבותם".

פרק יט

פסוק ב

א"ר ישמעאל גדולה היא התורה כו' - אבות שם, וגם כאן הוסיף המסדר "אמר רבי ישמעאל". והנוסח שלפנינו משונה מנוסח הברייתא, דאבות, והוספתי כמו שהוא בכתב יד רומי ובדפוס תוגרמה, וחסר זה בדפוס ויניציא ואחר-כך בכל הדפוסים. ואולי הביא המסדר כל זה על שם הסיום "ומייסר בנו לתלמוד תורה ואז יש לו תקוה ואחרית שנאמר יסר בנך כי יש תקוה", והסיום הזה ליתא באבות שם.

פרק כב

פסוק ה

בר חוניא אמר - בכתב יד רומי: בר חוכא, בדפוס תוגרמה בר חוטא אמר, ובדפוס ויניציא השמיט שם האומר גם המאמר שלו במועצות בהם עצות ודעת, ובילקוט רמז תתק"ס הביא בשם המדרש (הציון מדרש מוסב על זה המאמר: "במועצות - בר חטיא אמר: במועצות", צ"ל במו עצות, ובהערות שלי לפסיקתא דרב כהנא פסקא "בחודש השלישי" הערה צ הבאתי, כי בילקוט תהלים [צ"ל משלי] "בר חטיא אמר במועצות", ונשמט שם כל המאמר שלו, ובאמת יש לתקן, רק שצריך להיות "במו עצות" שתי מילות, וראיתי בסדר הדורות אות ח' צד 128 הוצאת משכיל לאיתן, הביא בר חטיא ב"ר ס"ל, ובחזית פ' "ראשו כתם פז" "בר חוטא", ואחר כך הביא חטיא, ילקוט נביאים סימן קי"ט שם חכם. ולא אדע אל איזה מקום בילקוט כיוון בזה.

פסוק ו

דין הוא דאמר מתלא - פירוש: זהו שאומר המשל. ובדפוס ויניציא הגירסה: דיו דלותו של עני, דיו שעני הוא, מן "דֵין הוא" נעשית "דיו שעני הוא", והשמיט המילות "דאמר מתלא".

מסתייא לעייקא שבקיה לעייקותיה - כך הוא גם בדפוס תוגרמה, ובכתב יד רומי הגירסה "מיסתיה למעיקא שיבקיה לעיקותיה". ו"עקא" - פירוש צרה: (בראשית מב כא): "צרת נפשו" תרגומו "עקת נפשיה". ובבראשית רבה יד ז איתא: "לא מסתייה להההוא גברא עקתיה, אלא דאתית מעקא ליה?!". ואולי יש לתקן כך גם לפנינו: "לא מסתייה לעייקא עיקותיה, אלא דאתית מעקא ליה?!", פירוש, לא עושה כל כך העניות לעני, רק ממה שאתה מצער אותו. ובדפוס ווינציא, ואחר-כך בכל הדפוסים, בטעות "משיניו לעזקה שבקיה לעזקתיה".

פסוק ח

עם ג' מלכים וד' הדיוטות - במשנה (סנהדרין צ, א): "שלושה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא". ועיין מדרש חזית ריש פרק א, ומדרש תהלים ה אות ט, ותנחומא ריש מצורע, ובמ"ר ריש פרק יד, אבות דרבי נתן לו, תנא דבי אליהו רבה עג.

פרק כג

פסוק ג

ששלוש עשרה ויי"ן נאמרו בו מתחילה - סנהדרין ע א, ובמדרש (בראשית רבה לו ד): "אמר ר"י: לא תהי להוט אחר היין, שכל פרשת היין כתיב בה ויי"ן י"ד פעמים", וע' שם בפירוש מהרז"ו.

פרק ל

פסוק ח

חמשה פעמים ראה שלמה את המלכויות - זה לשון רש"י בפירושו למשלי ל לא: "ומדרש אגדה, חמש פרשיות אלו של ארבע ארבע דברים כנגד ארבע מלכויות, לפי שנתאמצה ממשלתן על ישראל בעוון שעברו על חמשה חומשי תורה, הזכירם חמשה פעמים".

פרק לא

פסוק ב

ד"א אשת חיל וכו' מעשה היה בר' מאיר. מובא בילקוט משלי שם בשם המדרש:

פסוק ה

אמר הקב"ה לישראל בני היו מתעסקין. בפסיקתא שם סיים במה דפתח: "אמר הקב"ה לישראל: בניי, היו קורין את הפרשה הזאת (רוצה לומר, "בחודש השלישי", שהיא

קריאת התורה לשבועות) בכל שנה ושנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה. אימתי - בחודש השלישי לצאת בני ישראל". אולם המסדר ממדרש משלי סיים הדרוש באופן אחר: "אמר הקב"ה לישראל בניי הוו מתסעקים בתורה ביום ובלילה כו'". והמסדר הזה סיים פה בפסוקים שונים, כי פה היה סוף המדרש, כמו שתראה בכתב יד רומי הוא בכאן סוף הספר, והמאמר "ד"א אשת חיל" עד סופו לא נמצא שמה, וראיתי באות אמת שכתב "הודו כו' עד ויחכם ועד בכלל - איני יודע מה עניין יש לו פה" עכ"ל, אולם אין ספק כי המסדר סיים הספר בפסוקים שונים.